

ANAYASA MAHKEMESİ KARARI

Anayasa Mahkemesi Başkanlığından:BİRİNCİ BÖLÜM
KARAR

MUSTAFA SÖNMEZ BAŞVURUSU

Başvuru Numarası : 2021/14392
Karar Tarihi : 16/4/2025

Başkan : Hasan Tahsin GÖKCAN
Üyeler : Recai AKYEL
Selahaddin MENTEŞ
Muhterem İNCE
Yılmaz AKÇİL
Raportör : Ayşenur TUNCER
Başvurucu : Mustafa SÖNMEZ

I. BAŞVURUNUN ÖZETİ

1. Başvuru, ceza infaz kurumunda bulunan kişiye vejetaryen beslenme imkânı tanınmamasına yönelik şikâyetin esastan incelenmemesi nedeniyle maddi ve manevi varlığın korunması ve geliştirilmesi hakkıyla bağlantılı olarak etkili başvuru hakkının ihlal edildiği iddiasına ilişkindir.

2. Başvurucu, başvuru tarihinde Türkoğlu 2 No.lu L Tipi Kapalı Ceza İnfaz Kurumunda (Kurum) hükümlü olarak bulunmaktadır.

3. Başvurucu; Kahramanmaraş İnfaz Hâkimliğine (İnfaz Hâkimliği) yönelik talep dilekçesinde, 32 aydır çeşitli ceza infaz kurumlarında bulunduğunu, vejetaryen olduğu için et ve et ürünleri yiyemediğini, bu durumundan dolayı Adıyaman'daki ceza infaz kurumu doktoru tarafından hakkında etsiz yemek verilmesi yönünde rapor düzenlendiğini belirterek bu talebinin ceza infaz kurumları tarafından dikkate alınmadığını beyan etmiştir. Bunun yanında 13/12/2004 tarihli ve 5275 sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun'un "Hükümlünün beslenmesi" başlıklı 72. maddesinin (1) numaralı fıkrasındaki düzenlemeye rağmen sağlıklı beslenemediğini ifade etmiştir. Sonuç olarak şikâyetinin dikkate alınmasını ve uygun görülmesi hâlinde kalan cezasını ev hapsi şeklinde geçirmesi için gerekli kararın verilmesini talep etmiştir.

4. İnfaz Hâkimliği başvurusunun talebini sadece konutta infaz talebi olarak değerlendirmiş, 19/1/2021 tarihli kararla talebin reddine karar vermiştir. Kararın gerekçesinde; özel infaz usullerine ilişkin hükümlere yer verilmek suretiyle başvurusunun kanunda belirtilen şartları taşımadığını, mahkûmiyet hükmünün miktarı ve başvurusunun yaşı itibarıyla özel infaz usulleri hükümlerinin hiçbirinden faydalanamayacağını belirtmiştir. Başvurucu karara yönelik itiraz dilekçesinde vejetaryen olduğu için et yiyemediğini, daha

önce kaldığı kurumdaki doktorun bu konuda rapor verdiğini, buna rağmen kendisine etsiz yemek verilmediğini ifade etmiştir. Başvurucu; öncelikle vejetaryen beslenme konusunda taleplerinin değerlendirilmesini, aksi hâlde uygun görülen denetimli serbestlik hükümlerinden yararlandırılmasıyla birlikte ev hapsi uygulamasını talep ettiğini, ayrıca 5275 sayılı Kanun'un 72. maddesinin üçüncü fıkrasında "*hasta hükümlüye, kurum hekiminin belirleyeceği besinler verileceği*" şeklindeki düzenlemeye ve daha önce kaldığı kurumun hekiminden aldığı rapora rağmen Kurumda beslenmesiyle ilgili taleplerinin değerlendirilmediğini ileri sürmüştür.

5. Yapılan itiraz, Kahramanmaraş 1. Ağır Ceza Mahkemesinin (Ağır Ceza Mahkemesi) 1/2/2021 tarihli kararıyla reddedilmiştir. Kararda, İnfaz Hâkimliğince verilen konutta infaz talebinin reddi kararında usule ve kanuna aykırı bir yönün bulunmadığı belirtilmiştir.

6. Başvurucu, nihai hükmü 10/2/2021 tarihinde öğrendikten sonra 5/3/2021 tarihinde bireysel başvuruda bulunmuştur.

7. Komisyonca başvurunun kabul edilebilirlik ve esas incelemesinin Bölüm tarafından yapılmasına karar verilmiştir.

II. DEĞERLENDİRME

8. Ödeme gücünden yoksun olduğunu belirten başvurunun adli yardım talebinin kabulüne karar verilmesi gerekir (*Mehmet Şerif Ay* [2. B.], B. No: 2012/1181, 17/9/2013).

9. Başvurucu, içinde et olan hiçbir besini tüketemediğini ve bu durumun Kurum yönetimi tarafından dikkate alınmadığını belirtmiş; ayrıca sadece konutta infaz talebinin karara bağlandığını, vejetaryen beslenmeye ilişkin taleplerinin yargılama makamlarınca değerlendirilmediğini ifade ederek maddi ve manevi varlığın korunması ve geliştirilmesi hakkının ihlal edildiğini ileri sürmüştür.

10. Adalet Bakanlığı (Bakanlık) görüşünde, başvurunun maddi ve manevi varlığın korunması ve geliştirilmesi hakkının ihlal edildiğine yönelik şikâyetler incelenirken Anayasa ve mevzuat hükümleri doğrultusunda somut olayın kendine özgü koşullarının dikkate alınması gerektiği ifade edilmiştir. Başvurucu, Bakanlık görüşüne karşı beyanda bulunmamıştır.

11. Anayasa Mahkemesi, ceza infaz kurumlarındaki birtakım uygulamaların temel hak ve hürriyetlere müdahale teşkil ettiği ve kaldırılması gerektiği konusunda ileri sürülecek iddiaların esasının incelenmesine imkân sağlayan ve gerektiğinde uygun bir telafi yöntemi sunan etkili hukuk yollarının olmasının ilgililere etkili başvuru hakkının sağlanması bakımından bir gereklilik olduğunu *Meral Danış Beştaş* (3) ([2. B.], B. No: 2017/34087, 13/10/2020) kararında kabul etmiştir (aynı kararda bkz. § 40). Dolayısıyla ceza infaz kurumunda bulunan başvurunun beslenmesi konusunda ileri sürdüğü iddiaların da bu kapsamda ele alınması ve bir yargı merciince incelenmesi başvurucuya etkili bir başvuru yolunun sağlanması açısından önemlidir (benzer yöndeki değerlendirmeler için bkz. *Meral Danış Beştaş* (3), § 44).

12. Somut olayda ceza infaz kurumunda bulunan başvurunun vejetaryen beslenme imkânı tanınmamasına yönelik İnfaz Hâkimliğine yaptığı şikâyet başvurusunun ve akabinde Ağır Ceza Mahkemesine yaptığı itiraz başvurusunun esasına ilişkin bir karar verilmediği ileri

sürülmüştür. Böylelikle başvurunun şikâyetinin özü; ihlal iddialarını dile getirebileceği etkili bir başvuru yolunun sunulmamasına, bir başka deyişle mevcut yargısal sistemin etkili şekilde işletilmemesine ilişkindir. Ayrıca başvurunun beslenmesine ilişkin bir tercihini yansıttığı kabul edilen vejetaryenliğin Anayasa'nın 17. maddesinin birinci fıkrası kapsamında maddi ve manevi varlığın korunması ve geliştirilmesi hakkı bağlamında değerlendirilmesi gerekir (*Şehmus Özsubaşı* [GK], B. No: 2013/2582, 3/3/2016, § 38). Belirtilen hususlar ışığında başvurunun iddialarının öncelikle Anayasa'nın 17. maddesinde düzenlenen maddi ve manevi varlığın korunması ve geliştirilmesi hakkıyla bağlantılı olarak Anayasa'nın 40. maddesinde güvence altına alınan etkili başvuru hakkı kapsamında değerlendirilmesi gerektiği kanaatine varılmıştır.

13. Açıkça dayanaktan yoksun olmadığı ve kabul edilemezliğine karar verilmesini gerektirecek başka bir neden de bulunmadığı anlaşılan maddi ve manevi varlığın korunması ve geliştirilmesi hakkıyla bağlantılı etkili başvuru hakkının ihlal edildiğine ilişkin iddianın kabul edilebilir olduğuna karar verilmesi gerekir.

14. 16/5/2001 tarihli ve 4675 sayılı İnfaz Hâkimliği Kanunu'nun 4. maddesine göre infaz hâkimlikleri; hükümlü ve tutukluların ceza infaz kurumları ve tutukevlerine kabul edilmeleri, yerleştirilmeleri, barındırılmaları, ısıtılmaları ve giydirilmeleri, *beslenmeleri*, temizliklerinin sağlanması, *bedensel ve ruhsal sağlıklarının korunması amacıyla muayene ve tedavilerinin yaptırılması*, dışarıyla ilişkileri, çalıştırılmaları gibi işlem veya faaliyetlere ilişkin şikâyetleri inceler ve karara bağlar. Hükümlü ve tutukluların bu konularda infaz hâkimliğine yaptığı şikâyetlerin esasa girilmeden reddedilmesi nedeniyle yapılan başvurularda Anayasa Mahkemesi etkili başvuru hakkının ihlal edildiğine karar vermiştir (*Meral Danış Beştaş* (3); *Uğur Eldemir* (2) [1. B.], B. No: 2018/26139, 15/3/2022).

15. Öte yandan 5275 sayılı Kanun'un 72. maddesinin (1) numaralı fıkrasında "*Hükümlünün beslenmesi*" başlığı altında "*hükümlüye Adalet ve Sağlık Bakanlıklarınca birlikte belirlenecek kalori esasına göre, sağlıklı ve güçlü kalması için nitelik ve nicelik olarak besleyici, sağlık koşullarına uygun, makul çeşitlilikte, yaş, sağlık, çalıştığı işin özelliği, dinî ve kültürel gerekleri gözönünde tutularak besin verileceği*" düzenlenmiştir. Aynı maddenin (3) numaralı fıkrasında ise hasta hükümlüye, "*kurum hekiminin belirleyeceği besinlerin verileceği*" hükme bağlanmıştır. Bu düzenlemelerin maddi ve manevi varlığın korunması ve geliştirilmesi hakkının öngördüğü pozitif yükümlülüklerin gereği olduğu söylenebilir. Anılan yükümlülükler mahpusun bireysel sağlık koşulları, mevcut hastalıkları ve hassasiyetleri gibi makul nedenlerle belirli bir beslenme şeklinin zorunlu olduğunun ortaya konulması hâlinde beslenme şekline uygun olanakların sağlanmasını, bu yöndeki taleplerin ise özenli şekilde değerlendirilmesini içerir.

16. Bu kapsamda somut olayda başvuru, vejetaryen olduğu için et ve et ürünleri yeme konusunda hassasiyeti olduğunu ve bu durumun kendisinde rahatsızlık yarattığını ileri sürmüştür. Ancak başvurunun Kurumda beslenmesine ilişkin talebinin mahpuslara tanınan günlük yaşamdaki haklar bağlamında yargılama makamları tarafından değerlendirilmediği, talebin kabulüne ya da reddine ilişkin esasa yönelik herhangi bir karar verilmediği görülmüştür. Başvurunun talebi İnfaz Hâkimliği tarafından *konutta infaz* talebi olarak değerlendirilmek suretiyle sadece bu yönden gerekçe sunularak konutta infaz talebinin reddine karar verildiği tespit edilmiştir. Bunun yanında başvuru, anılan karara yönelik itiraz dilekçesinde vejetaryen beslenme konusunda Kurum tarafından kendisine gerekli imkânların tanınmasını ve bu husustaki şikâyetinin değerlendirilmesini talep ettiğini vurgulamasına rağmen Ağır Ceza Mahkemesince verilen kararda sadece konutta infaz

talebinin reddi kararının usul ve kanuna uygun olduğu belirtilmiştir. Böylelikle Ağır Ceza Mahkemesince de başvurunun beslenmesine ilişkin itirazlarının ve taleplerinin değerdendirilmediğı anlaşılmıştır.

17. Yargılama bir bütün hâlinde değerdendirildiğinde başvurunun İnfaz Hâkimliğine yaptığı şikâyet başvurusunda Ceza İnfaz Kurumunda vejetaryen beslenmeye ilişkin talebi bakımından işin esasına girilmediğı, ilgili ve yeterli gerekçe içeren bir karar verildiğı, ayrıca anılan kararın başvurunun iddialarının incelenmesine ve uygun bir telafi şansı sunmaya elverişli olmadığı söylenebilir. İtiraz üzerine karar veren Ağır Ceza Mahkemesi de bu eksikliği gidermeye yönelik bir karar vermemiştir. Bu itibarla somut olayın koşullarında yargısal fonksiyonun esasını oluşturan uyuşmazlığın içinde yer alan maddi ve hukuki sorunların bütünüyle ele alınması ve karara bağlanması işlevinin ilgili yargılama makamlarınca yerine getirilmediğı anlaşılmıştır. Neticede başvurucuya, maddi ve manevi varlığın korunması ve geliştirilmesi hakkı kapsamında olduğunu ileri sürdüğü müdahalenin ortadan kaldırılması talebiyle başvurabileceğı ve asgari güvenceleri içeren, pratikte de işleyen etkili bir hukuk yolunun sunulmadığı sonucuna varılmıştır.

18. Açıklanan gerekçelerle maddi ve manevi varlığın korunması ve geliştirilmesi hakkıyla bağlantılı olarak etkili başvuru hakkının ihlal edildiğine karar verilmesi gerekir.

III. GİDERİM

19. Başvurucu; ihlalin tespiti, yeniden yargılama, 20.000 TL manevi tazminat talebinde bulunmuştur.

20. Başvurucunun 12/1/2022 tarihinde tahliye olduğı gözönüne alındığında tespit edilen hak ihlalinin sonuçlarının ortadan kaldırılması için yeniden yargılama yapılmasında hukuki yarar bulunmamaktadır.

21. Eski hâle getirme kuralı çerçevesinde ihlalin sonuçlarının bütünüyle ortadan kaldırılabilmesi için başvurucuya manevi zararları karşılığında talebiyle bağlı kalınarak net 20.000 TL manevi tazminat ödenmesine karar verilmesi gerekir.

IV. HÜKÜM

Açıklanan gerekçelerle;

A. Adli yardım talebinin KABULÜNE,

B. Maddi ve manevi varlığın korunması ve geliştirilmesi hakkıyla bağlantılı olarak etkili başvuru hakkının ihlal edildiğine ilişkin iddianın KABUL EDİLEBİLİR OLDUĞUNA,

C. Anayasa'nın 17. maddesinde düzenlenen maddi ve manevi varlığın korunması ve geliştirilmesi hakkıyla bağlantılı olarak Anayasa'nın 40. maddesinde güvence altına alınan etkili başvuru hakkının İHLAL EDİLDİĞİNE,

D. Başvurucuya net 20.000 TL manevi tazminat ÖDENMESİNE,

E. Ödemenin kararın tebliğini takiben başvurucunun Hazine ve Maliye Bakanlığına başvuru tarihinden itibaren dört ay içinde yapılmasına, ödemede gecikme olması hâlinde bu sürenin sona erdiği tarihten ödeme tarihine kadar geçen süre için yasal FAİZ UYGULANMASINA,

F. Kararın bir örneğinin bilgi için Kahramanmaraş İnfaz Hâkimliğine (E.2021/49, K.2021/233), Kahramanmaraş 1. Ağır Ceza Mahkemesine (2021/216 D. İş) ve Adalet Bakanlığına GÖNDERİLMESİNE 16/4/2025 tarihinde OYBİRLİĞİYLE karar verildi.